

«JULITA» I L'EDICIÓ DE «LES ALES ESTESES» (CORRESPONDÈNCIA MARTÍ GENÍS I AGUILAR- AVELLÍ ARTÍS I BALAGUER

MARIA-MERCÈ MIRÓ I VILÀ

Durant la dècada dels anys 20, com a conseqüència del debat dels intel·lectuals sobre la manca de novel·la a Catalunya, es desvetllà, com és sabut, un interès per aquest gènere, interès que, possiblement, fou la causa d'un fenomen editorial: el de la recuperació dels valors que, tot i reputats d'antics, representaven per a la narrativa els novel·listes de la Renaixença decimonònica, i els del Modernisme. L'edició actualitzada, segons les Normes de Pompeu Fabra, d'autors com Narcís Oller, Víctor Català, Dolors Monserdà i altres apareix en variades col·leccions de distintes editorials (Gustau Gili, Políglota, Les Ales Esteles, La Novella d'Ara de «L'Avenç gràfic», etc.). Dins aquest context, a partir sobretot del 1925, cal situar la reedició de bona part de l'obra de Martí Genís i Aguilar. En un lapsus de temps prou breu, sis anys, es reeditaren *L'Espalmada*, *Quadres del cor* (*Noblesa d'ànima*), 1924-5; *La Mercè de Bellamata*, *Records d'una nit*, 1926; *Sota un tarot*, 1927; *Records d'una nit*, *La Reineta del Cadi*, 1930, corregides, ara, segons les normes fabrianes¹. Qui s'endugué, però, la reedició de la millor obra de Genís, i certament ho feu seguint el consell de l'autor, fou la col·lecció «Les Ales Esteles» en recuperar, l'any 1929, la novel·la romàntica catalana per excel·lència: *Julita*².

L'editor, Avel·lí Artís i Balaguer (1881-1954), autor teatral i periodista, impressor per vocació i per ofici des dels anys de «L'Avenç», que ja havia emprès en ocasions anteriors l'aventura editorial, tant en publicacions periòdiques com en llibres de teatre i altres, seleccionà Martí Genís entre

1. Per a més notícies sobre Martí Genís i la seva obra: Maria-Mercè Miró, *La prosa narrativa de Martí Genís i Aguilar*, Patronat d'Estudis Osonencs (Monografies, 9), Vic, 1978.

2. Les valoracions més significatives de *Julita* són ressenyades a M.M. Miró, ob. cit. ps. 56-58 i «Una carta de Joan Sardà a Martí Genís», «Faig», núm. 19, 1982, ps. 24-31.

els set primers autors que havien de figurar en la col·lecció «Les Ales Este-ses»³, selecció que fou acompanyada d'un homenatge.

Genís tenia aleshores vuitanta-dos anys. El seu fill, el doctor Josep Genís i Arumí, ho recordava, l'any 1976, de la manera següent: «El meu pare no va acceptar un homenatge com s'estilava, amb banquet i discursos (...) Manuel Brunet des de la «La Publicitat» va proposar que el dia del seu Sant tots els lectors de *Julita* el felicitessin i l'editorial va imprimir unes postals de felicitació. (...) També a Vic l'«Ateneu Obrer» i la «Cooperativa Obrera» van posar unes taules amb fulls per firmar. Es recolliren més de tres mil adhesions».

Amb motiu de la publicació de *Julita* es creuaren entre editor i autor almenys dotze cartes, onze de les quals transcrivim. De la seva lectura es desprèn en primer lloc el propòsit inicial per part d'Artís de publicar *La Reineta del Cadí* que per les seves dimensions s'ajustava més al format i a l'economia de la col·lecció: amb aquesta intenció escriu a Genís pel maig de 1929: aquest, però, el fa decantar per *Julita* (cartes 1 i 2).

Entre les cartes 2 i 3 n'hi manquen dues que havíem consultat fa un temps, l'any 1976, i que no hem pogut trobar: les que precisen la tria de la novel·la i la conformitat d'Avel·lí Artís, tot i que té por que «l'obra no sigui massa voluminosa»⁴.

En les quatre cartes següents (de la 3 a la 6) l'editor demana a l'autor el volum de «La Renaixença» de 1874 per a copiar *Julita*, obra que ell desco-neixia. L'exemplar que li va trametre Genís devia estar força deteriorat ja que, en la carta núm. 5, Artís li reclama 16 planes que hi mancaven. Ja en aquestes primeres cartes, Artís parla de posar *Julita* «ortogràficament al dia», a la qual cosa Genís que té una confiança il·limitada en l'editor no posa cap objecció.

Durant l'estiu, s'interromp la correspondència, fins a començaments de setembre quan Genís escriu altra vegada oferint com a encapçalament de l'edició un pròleg de Jaume Collell que Artís diu que no pot incloure perquè *Julita* ja està a punt d'entrar «en màquina» (cartes 7, 8 i 9); i afegeix: «Precisament, perquè va semblar-me que hi aniria bé a la seva *Julita* una mica de presentació, jo mateix vaig fer-la (com a «Nota editorial»)».

El dia 23 de setembre, editada ja la novel·la, Avel·lí Artís n'envia cinc exemplars a Martí Genís junt amb una carta (núm. 10) en la qual li diu: «Veurà que m'he atrevit a fer-hi una petita esmotxada. És el capítol v.

3. Els volums de la col·lecció «Les Ales Este-ses» eren de petit format –10'5 × 14 cm– i el preu de venda oscil·lava entre 0'80 i 1 pessetes. *Julita* fou una excepció, ja que, a causa de la seva major extensió costava 1'50 pessetes (vegeu il·lustració núm. 1). Els set primers títols van ser: *Marines*, de Víctor Català; *A l'ombra de Santa Maria del Mar*, d'Alexandre Plana; *Tots els contes d'Apelles Mestres (Primera sèrie)*; *Cançons de rem i de vela*, de Josep Ma. de Sagarra; *Mimi Pinson*, d'A. de Musset, trad. de Melcior Font; *Josafat*, de Prudenci Bertrana i *Julita*, de Martí Genís i Aguilar que porta el número 7.

4. Vegeu M.M. Miró, ob. cit. p. 56.

Aquell cant a sentiments que avui no nien en el cor del nostre poble, podia perjudicar-nos a tots». Aquesta alteració és assumida per Genís que encara més explícitament havia acceptat la normalització ortogràfica. Tampoc posà cap objecció a les esmenes en el lèxic. Sigui com sigui, la carta de Martí Genís del 25 de setembre (núm. 11) que clou la relació epistolar amb l'editor, ens mostra un Genís, complagut pel «renaixement» de *Julita*, que, ademés, dóna el vist-i-plau a aquesta edició de 1929, l'última impresa en vida de l'autor.

* * *

Les onze cartes que publiquem es troben a l'Hemeroteca de l'Arxiu Episcopal de Vic, en les carpetes de Josep Serra i Campdelacreu⁵. Cinc cartes són de l'editor Artís: quatre estan escrites a màquina i porten la seva signatura molt abreujada; només és manuscrita la de data 8 de setembre (núm. 8) que reproduïm en la il·lustració núm. 3. Les sis cartes de Martí Genís són esborranys de les definitives, excepte la del dia 28 de juny (vegeu il·lustració núm. 2). En conjunt donen fe de la relació cordial que va presidir la reedició de la novella de Genís.

La transcripció dels textos ha estat feta amb tota fidelitat, tant pel que fa a l'ortografia com a la puntuació. A fi d'ordenar les cartes, ja que es trobaven separades i en diferent carpetes, els hem incorporat la numeració de l'1 a l'11, seguint un estricte criteri cronològic.

I

D'Avellí Artís a Martí Genís i Aguilar [13-5-1929]

13 maig 1929

Sr. D. Martí Genís i Aguilar

Vich

Mestre il·lustre:

Se m'ha conferit la direcció d'una nova empresa editorial catalana, la qual iniciarà les seves activitats amb la publicació d'una biblioteca de caràcter popular, encaminada a oferir als llegidors d'avui, preferentment, les novel·les i narracions dels més significats dels nostres prosistes. Vostè, naturalment, no solament no pot mancar-hi, sinó que ha d'ésser un dels primers

5. Josep Serra i Campdelacreu (Vic, 1848-1901) cronista i arxiver de la Ciutat, bibliotecari del Círcol Literari. Fou, amb Verdaguer, Collell, Genís, Salarich, ...un dels fundadors de l'Esbart. Descobrí, l'any 1882, el Temple Romà, de Vic.

de sortir-hi. Li agrairia, doncs, que em digués si té alguna obra inèdita de la qual puguem disposar o bé si ens autoritza a reeditar-ne alguna de les que té publicades i quina d'aquestes li plauria més que ho fos. Per les dimensions, ens aniria bé «La Reineta del Cadí».

Els volums de la nostra biblioteca es vendran al públic de 80 cèntims a una pesseta, segons el nombre de planes, i seran editats amb molta cura i dignitat. El preu esmentat ens relleva de dir-li que no podem ésser tan generosos com voldríem en el pagament de l'original; no obstant, li prego que ens condicioni enraonadament la resposta afirmativa.

Content de l'avinentesa que em permet saludar-lo i fer-li present la meua profunda admiració literària, resto devotament a les seves ordres, amic o company.

A. Artís

s/c: Diputació, 347, 1r, 1ª

* (En l'angle superior esquerre hi ha imprès: Avelí Artís / Barcelona).

2

De Martí Genís a Avel·lí Artís, (d.a. 15-5-1929)

Molt distingit senyor: Agrain molt les seves amables lletres, puch dirli que no tinch cap inconvenient en deixar reeditar per V. les meves modestes publicacions literàries. Pero no sé si eixes petites noveles y narracions poden ser avuy del gust del llegidor, ab el cambi de direcció que han suferit les lletres catalanes desde els meus anys. Si no fos aixís, y ja que'm cita *La Reyneta del Cadí*, queda facultat per incloure-la en el programa. Si prefereix algun'altra de les tres o quatre que poch més o menys s'avenen de volum ab ella V. mateix. De condició cap tinch a posarnhi. Conforme completament a lo que V. trobi bé.

Y mestrestant accepti l'oferta de bon amistat se s.s. afm.

M.G.

3

D'Avel·lí Artís a Martí Genís (d.a. 25 a 30-5-1929)

Sr. D. Martí Genís

Mestre i amic:

He rebut, amb el goig promès, la seva benvolguda lletra.

Jo havia pensat ja també, amb la *Julita*¹. Però no m'ha estat possible trobar cap exemplar entre les meves amistats i, per tant, la desconec. Però el fet de no haver-la-hi demanat no fou pas pel desconeixement que jo pugui tenir-ne literàriament —tractant-se d'una obra de vostè el meu judici no comptaria— sinó per no saber-ne tampoc les dimensions, de les quals no en tenia altra referència que la que va donar-me Pere Aldavert² en el sentit ques extracta d'una obra voluminosa.

No obstant, com que el meu primer desig és servir-lo, —que és la més petita cosa que puc fer per a correspondre al servei de vostè— si li mereixo la deguda confiança faci'm la mercè de trametre'm per recader l'exemplar que vostè posseeix de *Julita* i jo el faré copiar perquè no sofreixi cap dany i la nostra biblioteca tindrà l'alt honor de receditar aquesta obra, injustament desconeguda de la gent d'avui, a jutjar pels elogis que me n'han fet els que la coneixen. *La reineta del Cadí*, i les altres ja sortiran després³, si Déu ens dóna vida i salut i el públic correspon als nostres bons propòsits.

Abans d'un mes l'exemplar de *Julita*, sense cap màcula, tornaria a estar en son poder.

Esperant les seves notícies, em plau oferir-li el testimoni de la meua admiració sinceríssima.

A. Artís

s/c: Diputació, 347, 1r

* (En l'angle superior esquerre hi ha imprès: Avelí Artís).

4

De Martí Genís a Avelí Artís (d.a. juny 1929)

Senyor i amich:

Referent a la seva generosa oferta, un dia d'aquests tindrè el gust de enviarli la *Julita* que és part del 1 tomo de folletos de la Renaixen[ça] de que li parlava en una carta.

Y ab franquesa dech dirli, que depositant els elogis que li n'han fet els bons amichs, se la miri fredament, sense'l perjudici de volersen complaure. El

1. Tal com hem consignat *supra*, entre aquesta carta i l'anterior en manquen almenys dues: una o dues de Genís i una d'Artís en les quals es debat la idea de publicar *Julita* en lloc de *La Reineta del Cadí*.

2. Pere Aldavert i Àngel Guimerà, amics de Martí Genís, obviament coneixien *Julita*, publicada per «La Renaxensa», el 1874, en la edició. D'aquesta publicació en fulletons se servirà Avelí Artís per a la seva d'aquest any, 1929.

3. No arribà a editar-la. L'edició de l'any 1930, actualitzada segons les normes, és de l'Editorial Políglota i té a la coberta una il·lustració molt remarcable, de Longòria.

valor de les coses sempre es un xich relatiu. Quan jo l'escribia l'any 74 era lluny aqueix[a] brotada de exelents novelistes que avuy honora nostres lletres fent sentir per la novela un gust que pot no trobarse en la vella Julita.

En aquí en que consider mol possible V. precindexi d'ella; y jo quedarme igualment content.

Disposi de s. servidor y amich

M.G.

5

D'Avellí Artís a Martí Genís i Aguilar (26-6-1929)

Barcelona 26 de Juny 1929

Sr. Martí Genís i Aguilar

Vich

Amic i mestre:

M'és grat acompanyar-li un exemplar del primer volum de la Col·lecció Popular de L.A.E.

Com veurà anuncio per a publicar dintre el mes de setembre la seva «Julita». He allargat una mica la data de la publicació per dues raons: la primera, que després d'haver-la llegida (encara que fragmentàriament, puix em manca aquella entrega de 16 planes), la he trobada tan interessant i crec que ha de produir una tan viva impressió en el públic actual, que prefereixo que surti a les darreries de l'estiu perquè la seva aparició tingui tota la eficàcia, no sols des del punt de vista editorial, sinó també el de crítica i comentari. Posada només ortogràficament al dia, «Julita» serà una revelació per la majoria dels lectors d'avui.

L'altra raó és haver-la de copiar de cap a cap, tant per respecte al volum que el seu senyor fill⁴ va portar-me com per a transcriure-la d'acord amb les normes de L'I. d'E. C.

¿Tardará gaire a enviar-me les 16 planes que manquen en el volum de *La Renaixença*? Per a la meua distribució del treball, necessito tenir els originals amb una certa anticipació.

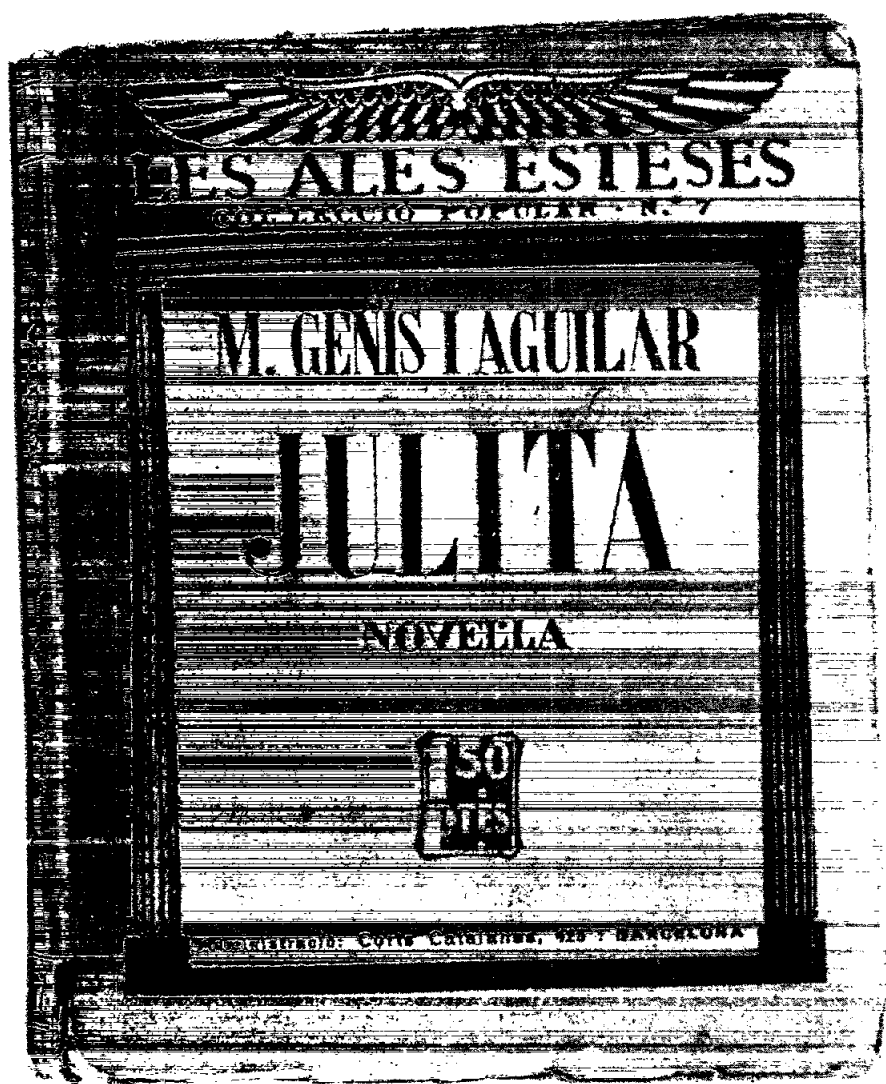
Amb les meves salutacions pel seu fill que conec, em plau repetir-me el seu més devot admirador,

A. Artís

* (Al centre de la carta hi ha l'anagrama de «Les Ales Esteses» i a l'angle superior esquerre diu: Administració / Llibreria Central / Muntaner 42 . Barcelona).

4. Vol dir que la publicava. Genís va escriure *Julita* l'any 1869.

5. El doctor Josep Genís i Arumí, farmacèutic, del qual obtinguerem informació i documentació de primera mà sobre Martí Genís.



1. Portada de l'edició de *Julita*, dins la col·lecció «Les Ales Esteques», Barcelona, 1929.

6

De Martí Genís a Avel·lí Artís (28-6-1929)

Vic 28 de Juny de 1929

Sr. D. Avel·lí Artís

Mon senyor y amich: He rebut ab complacencia la sua d'ansd'ahi, y el llibre ben presentat, *Marines*, de Víctor Català⁶.

Li agraesch la seva determinació referent a la sortida al publich de *Julita*, desitjant molt que sian mes ó menos complerts els seus generosos desitjos.

Els fulls que faltan me'ls acaban de copiar; y penso poderlos hi transmetrer d'aquí un parell de dies.

Mentres tant rebí bons recorts de mon fill y de son servidor i amich

Martí Genís

* (Encapçalament imprès. Vegeu la il·lustració núm. 3).

7

De Martí Genís a Avel·lí Artís (d.a. 1-9-1929)

Senyor y amich: Saludantlo dispensim el molesti un petit moment.

No sé si han comensat la impressió de *Julita*: que vostè va dir-me seria el setembre la milló oportunitat.

Es el cas que l'amich Canonge Col·lell⁷ m'hi farà unes quartilles no llargues de presentació y com es natural m'agradaria si poguesen afegir. Crech poderles enviar d'ací dos o tres dies.

Si ara fos això una dificultat, m'ho pot dir ab tota franquesa.

Per lo que venien [] sembla que Ales esteses son ben rebudes.

Queda de V. efectuosament servidor y amich

M.G.

6. És el primer volum de la col·lecció «Les Ales Esteses».

7. Es tracta naturalment de Jaume Col·lell i Bansell (1846-1932), periodista polèmic; fundador de «La Veu del Montserrat» (1878) i de «La Veu de Catalunya» (1891); amic íntim de Genís i un dels deu de l'Esbart (1867).

FARMACIA y LABORATORIO
DEL DR. MARTIN GENIS

RAMBLA DEL CARMEN 49 y C. MARILLER

VICH 28 de Juny de 1929

Dr. D. Avel·l Artés.

Mon senyor y amic. He rebut ab complacencia
la sua d'aquí d'ací, y el llibre ben presentat;
Marines, de Víctor Català

Li agraeixo la seva determinació
referent a la sortida al públic de Julita,
desitjant molt que hian mes o menos cum-
plert el ^{teu} generos desitj.

Els fulls que faltan me ls acaban
de copiar; y penso poderlos transmetre
d'aquí un parrell de dies.

Mentre tant veu bon recort de
mon fill y de son record y amic

Martí Genís

AVELI ARTIS

8 Setembre 1929

a S. M. J. i Aguirre.

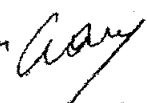
Desvolupat mestre i amic: No sap amb quin pena he de respondre negativament la seva darrera lletra. Tulita està ja compaïxada i demà dilluns entra en màquina. Avui vaig ésser a la impremta per veure si hi havia manera d'accedir al seu preu, i no ha estat possible. Com que l'obra és extensíssima - 200 pàgines -, cal tirar de seguida per poder sortir al dia 15, mantenint la puntualitat que he estat un dels costums del nostre èxit.

No trobaria paraules per a dir-li com em dol no poder-lo atendre; i no solament per vostè, sinó per massa col·lecte. Imagino quin honor significava per la nostra Col·lecció Popular poder ostentar la signatura de l'il·lustre poeta just amb la de vostè!

Precisament, perquè va semblar-me que hi havia bé a la seva Tulita una mica de presentació, jo mateix

vaij fer-la (com a "Nota editorial"). Calant-li el pien
que en sap que en clou dels meus poemes, ments, sense
cap altre mèrit que la seva sinceritat, no hi puguin haver
els set cançons col·lectes, que deuen tenir tota la ^{major} ~~total~~ expi-
ritual i bel·lesa d'estils tan seus! Dirigi-li l'últim excus
com puguin, de la meua part, i dirigi-li la meua pena
per no haver-li pensat abans. Tant de temps com heu
tingut! Dirigi-li, així mateix, que si en vol fer l'honor
d'un llibre seu per a la nostra col·lecció, hi ha agraïment de vós.

Moltes gràcies, meua senyora, pels mots amables que
m'heu per la nostra empresa, la qual no va pas tan lluitada,
malgrat les notes ^{humorístiques} ~~humorístiques~~ de la premsa. No vol dir, però,
que sigui un fracàs, sinó tot el contrari. El nostre mal
radica en els pocs redients als quals deuen els llibres. Cal
vendre'n molts per a cobrir les despeses. Tècnic, no obstant,
la empresa d'arribar a impagaments, però de tot arreu
ens veuen encoratjaments.

El salut de amb la desvota de sempre, d'un 

8

D'Avelli Artís a Merti Genís i Aguilar (8-9-1929)

8 Setembre 1929

a D. M. Genís i Aguilar

Benvolgut mestre i amic: No sap amb quina pena he de respondre negativament la seva darrera lletra. *Julita* està ja compaginada i demà dilluns entra en màquina. Ahir vaig ésser a la impremta per veure si hi havia manera d'accedir al seu prec, i no ha estat pas possible. Com que l'obra és extensíssima —200 planes—, cal tirar de seguida per poder sortir el dia 25, mantenint la puntualitat que ha estat un dels motius del nostre èxit.

No trobaria paraules per a dir-li com em dol no poder-lo atendre; i no solament per vostè, sinó per mossèn Collell. Imagini's quin honor significava per la nostra Col·lecció Popular poder ostentar la signatura de l'il·lustre poeta junt amb la de vostè!

Precisament, perquè va semblar-me que hi aniria bé a la seva *Julita* una mica de presentació, jo mateix vaig fer-la (com a «Nota editorial»). Calculi el greu que em sap que en lloc dels meus pobres mots, sense cap altre mèrit que la seva sinceritat, no hi puguin anar els del canonge Collell, que deuen tenir tota la finor espiritual i bellesa d'estil tan seus! Dongui-li tantes excuses com pugui, de la meua part, i digui-li la meua pena per no haver-hi pensat abans. Tant de temps com hem tingut! Digui-li, així mateix, que si em vol fer l'honor d'un llibre seu per a la nostra col·lecció, li ho agrairé de veres.

Moltes gràcies, mestre Genís, pels mots amables que té per la nostra empresa, la qual no va pas tan llatina, malgrat les notes benivolents de la premsa. No vol dir, però, que sigui un fracàs, sinó tot el contrari. El nostre mal radica en els preus reduïts als quals donem els llibres. Cal vendre'n molts per a cobrir les despeses. Tenim, no obstant, la confiança d'arribar a imposar-nos, puix de tot arreu ens vénen encoratjaments.

El saluda amb la devoció de sempre el seu

A. Artís

* (En l'angle superior esquerre duu imprès: Avelí Artís).

9

De Martí Genís a Avelí Artís (d.a. 10-9-1929)

Senyor y amich

No m'ha estranyat que ja no pogues afegir-se al volum de la *Julita* el prolech que li havia dit de Mn. Collell. Es culpa meua, perquè verdaderament he vadat en tardar tant a parlarli'n.

De modo que no li sapiga greu a V. per mi ni per Mossen Collell, perquè tant ell com jo, ens ne fem carrech: y també ho sentim per V. que si bonament hagues pogut, ja li hauria fet cabrer.

Alabat sia Deu: serà per altra ocasió.

Li agracixo molt que V. ab molt bon sentit ho hagi suplert tenint la bonat de escriurer una nota editorial, capdavantera del text, que no dupto pas de si estara be.

Esperant veure ressucitada la *Julita*, y desitjant que li ressarceixi les molesties que ha reportat a V. l'agensarla per la seva entrada a nova vida.

Mani com afm. s. y amich

[sense signar]

10

D'Avelli Artís a Martí Genís i Aguilar (23-9-1929)

Sr. M. Genís i Aguilar

Mestre Genís:

Aquí van 5 exemplars de «Julita». Els primers que enviem. Digui, amb tota llibertat, quants vol que n'hi enviï. D'una manera o altra tinc de pagar l'honor que ens ha fet. No li puc oferir diners, perquè l'extensió del volum depassa en molt del valor del preu al qual venim obligats a posar-lo.

Veurà que m'he atrevit a fer-hi una petita esmotxada. Es en el capítol v. Aquell cant a sentiments que avui no nien en el cor del nostre poble, podia perjudicar-nos a tots. Per altra part, amb tot i ésser una pàgina bellíssimament literària, no tenia un lligam pas molt precís amb l'obra⁸.

El felicito novament, tot el que de més podria afegir-hi, queda dit en la *Nota Editorial* escrita amb la màxima sinceritat.

Amb la més respectuosa de les admiracions

A. Artís

23 Setembre 929

* (Porta l'anagrama de «Les Ales Este ses»).

8. El fragment suprimit en aquesta edició correspon a un episodi relacionat amb la guerra al Nord d'Àfrica que Artís devia interpretar com un elogi al militarisme, (cap. v, p. 53 (línia 22) - p. 55 (línia 2), segons la 1a edició, 1874).

II

De Martí Genís a Avel·lí Artís (d.a. 25-9-1929)

Sr. D. A. Artís

He rebut ab complacencia les cinch *Julites* que ha tingut la bondat de enviarme: M'agrada la presentació y la lletra que forsosament habia de ser petita, es clara y llegidora.

Li agraeixo mol el bell prolech o nota editorial ab que m'honra (pero en grau execiu) al treurem a la plassa publica.

Em faig ben be carrech que no pugui enviarme pisset[es]. Desitjo'l premi per mi y per V. en l'amable acullida dels lectors.

Referent als exemplars que ofereix enviarme si poden ser trenta o curanta be. Pero si pel calcul de V. son massa no me envii tants.

Mentrestant disposi de la amistat y lleyal afecte de son s.s.

M.G.